

УДК 378.03:34

Камишнікова Г. В.

здобувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди**ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті розкрито суть правової компетентності як інтегративної властивості майбутнього фахівця, що передбачає засвоєння ним існуючих у суспільстві правових цінностей, знань, умінь і навичок, професійно-особистісних якостей, які забезпечують його готовність до здійснення професійної діяльності на основі дотримання норм чинного законодавства. Визначено структуру цього феномену. Доведено, що формування у студентів правової компетентності є необхідною передумовою для успішного виконання ними в майбутньому своєї професійних обов'язків.

Ключові слова: правова компетентність, інтегративна властивість, студент, вища школа, структура.

Камишнікова А. В. К вопросу формирования правовой компетентности студентов в высшей школе. В статье раскрыта сущность правовой компетентности как интегративного свойства будущего специалиста, предполагающего усвоение им существующих в обществе правовых ценностей, знаний, умений и навыков, профессионально-личностных качеств, которые обеспечивают его готовность к осуществлению профессиональной деятельности на основе соблюдения норм действующего законодательства. Определена структура этого феномена. Доказано, что формирование у студентов правовой компетентности является необходимым условием для успешного выполнения ими в будущем своей профессиональных обязанностей.

Ключевые слова: правовая компетентность, интегративное свойство, студент, высшая школа, структура.

Kamyshnikova G. To the question of students' legal competence formation in higher education. The article reveals the essence of legal competence as an integrative property of a future specialist, it involves the assimilation of existing social and legal values, knowledge and skills, professional and personal qualities which ensure readiness for professional activities on the basis of compliance with current legislation. It is determined that the structure of this phenomenon includes the following components: legal knowledge as a body of knowledge on the issues of law; legal orientation as a set of relations to the right, causing the need for a person to obtain permanent and expand the arsenal of educational tools for the solution of legal problems; legal preparedness skills for a future specialist to competently address specific legal issues; manifestation of active life position; awareness and acceptance of human and legal values which are reflected in real life. It is proved that the formation of students' legal competence is a prerequisite for the successful implementation of their professional duties in the future.

Keywords: legal competence, integrative property, student, higher education, structure.

Практична реалізація стратегічного курсу України на європейську інтеграцію зумовлює необхідність вирішення багатьох складних завдань, у тому числі забезпечення адаптації вітчизняного законодавства до нормативно-правових основ Європейського Союзу, дотримання основних демократичних прав і свобод людини, розширення можливостей для розвитку духовних та матеріальних потреб кожної особистості, підвищення рівня правової компетентності громадян. У свою чергу, це вимагає від вищої школи, щоб кожний її випускник характеризувався не тільки як професіонал своєї справи, але і як свідомий громадянин, котрий добре знає свої права й обов'язки, поважає та дотримується існуючих норм і правил співжиття, відчуває себе соціально, морально, політично й юридично дієздатною особистістю. У світлі вищевикладеного проблема формування правової компетентності студентів вищих навчальних закладів набуває сьогодні особливої актуальності.

Як установлено в процесі проведення дослідження, багато фахівців у галузі філософії, психології, педагогіки в своїх працях висвітлили окремі аспекти порушеної проблеми. Так, у науковій літературі схарактеризовано:

- загальнотеоретичні основи загальноправової підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах (М. Васильєва, Г. Васянович, В. Володимирова, Д. Грубіч, А. Губа, А. Дольова, В. Обухова, М. Подберезський, В. Синьов, А. Соломатін, О. Татаренцева, Н. Ткачова, М. Фіцула та інші);
- шляхи формування правової культури та правової свідомості особистості (С. Алексєєв, А. Бенедиктов, М. Городиський, С. Котляревський, С. Мурамцев, Л. Петражицький, І. Покровський, О. Саломаткін, Б. Чичерін, Н. Яковлева та інші);
- методи й форми організації правового виховання молоді (О. Аграновська, Л. Балін, В. Головченко, Н. Еліасберг, М. Кейзеров, В. Котюк, А. Стаканков, В. Тищенко, О. Шевчук та інші);
- методологічні засади реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубочова та інші);

• сутність правової компетентності особистості та вимоги до її формування в сучасному навчальному закладі (К. Віаніс-Трофименко, С. Гапоненко, О. Гура, М. Елькін, Н. Кузьміна, О. Лебедєв, О. Пометун, М. Поташник, Т. Сущенко та інші).

Безумовно, наковці зробили вагомий внесок у дослідження окремих питань формування правової компетентності майбутніх фахівців у вищій школі. Однак у цілому висновки вчених і результати проведеного нами пілотажного дослідження засвідчують, що визначена вище проблема дотепер на гідному рівні нерозв'язана. Це зумовлює доцільність продовження наукового пошуку у визначеному напрямі.

Мета статті – визначити сутність правової компетентності та розкрити особливості її формування у студентів вищого навчального закладу.

Зазначимо, що для чіткого визначення ключового для нашого дослідження поняття «правова компетентність» доцільно спочатку розкрити сутність терміну «компетентність». Установлено, що цей термін трактується в науковій і довідковій літературі неоднозначно, зокрема як:

• здатність людини приймати рішення й брати відповідальність за їх реалізацію в різних галузях діяльності [3];

• коло явищ, питань, в яких особистість є добре обізнаною та має досвід їх розв'язання, а також має авторитет серед своїх колег [4];

• спроможність працівника виконувати певні справи добре й ефективно з дотриманням стандартів, встановлених в його професійній царині [5];

• інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування і розвитку в особистості здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері [6];

• сукупність ціннісних орієнтацій, позитивної мотивації, знань, умінь, навичок, здібностей, особистісних якостей людини, що закріплені накопиченим нею досвідом діяльності в певній царині [1; 2; 12].

На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що компетентність – це інтегративне утворення особистості, котре включає відповідні мотиви, знання, вміння, цінності, особистісні якості, які засвоюються нею в процесі отримання освіти, накопичення професійного й життєвого досвіду, здійснення професійного й особистісного самовдосконалення та забезпечують її спроможність до ефективного здійснення певного виду діяльності.

Очевидно, що протягом життя людина має засвоїти різні види компетентностей, чільне місце серед яких займає саме правова компетентність. Зокрема, це пов'язано з тим, що чітке знання правових норм, які регулюють відносини у сфері професійної діяльності людей, засвоєння відповідних умінь у правовій площині є умовою правомірного виконання ними своїх професійних функцій. У свою чергу, відсутність у фахівця знань правових норм може стати причиною здійснення ним різних незаконних дій (правопорушень чи навіть злочинів), а також певних аморальних вчинків. У світлі цього варто нагадати, що в українському правовому просторі правові й моральні принципи тісно пов'язані між собою, а тому правові санкції нерідко отримують відповідну негативну оцінку оточуючих людей з точки зору існуючих у суспільстві моральних норм.

Слід також зазначити, що правова поведінка людини значною мірою залежить від сформованого в неї ціннісного ставлення до права, від психологічної готовності до здійснення правомірної або, навпаки, протиправної поведінки. У руслі цього треба зауважити, що якщо право сприймається студентами як одна з найважливіших соціальних цінностей, то правомірна поведінка стає для них внутрішньою потребою.

З урахуванням соціальної значущості забезпечення такої поведінки у членів суспільства в науковій обіг було введено поняття «правова компетентність». Як свідчить аналіз наукової літератури, під цим поняттям різні науковці розуміють:

• сукупність якостей, що відображають ступінь кваліфікації, рівень правових знань, умінь і навичок, готовності та здатності людини, пов'язаних із здійсненням нею комплексу заходів щодо правової підтримки та захисту населення; [5, с. 73]

• інтегративна якість особистості, що відображає її здатність і готовність використовувати правові знання й вміння, що задаються освітнім стандартом для вирішення практичних завдань (А. Хуторський [16]);

• сукупність необхідних для успішної життєдіяльності особистості здібностей і особистісно-правових установок, а також можливість та прагнення зіставляти свою поведінку із правом та іншими діючими в суспільстві нормами; [17, с. 10]

• сукупність особистісних якостей людини, що забезпечують відповідність у правовій сфері цінностей та узгодженість поведінки з правовими нормами, в результаті чого відбувається постійне збагачення системи правових культурних цінностей та подальший гармонійний розвиток самої людини» (М. Кейзеров [8, с. 24]);

• сукупність правових знань, переконань, установок особистості, що реалізуються у процесі праці, спілкування, поведінки, а також прояв позитивного ставлення до матеріальних і духовних цінностей суспільства; [15, с. 48]).

Як бачимо, трактування вищезазначеного поняття різними дослідниками має певні відмінності. Однак більшість учених звертає увагу на той факт, що правова компетентність є складним особистісним утворенням, елементами якого є компоненти юридичної надбудови, які виступають відповідним еталоном поведінки для суб'єкта права та забезпечують його прогресивний розвиток та суспільства в цілому. З урахуванням

вищевказаних точок зору науковців зроблено висновок про те, що в контексті дослідження під правовою компетентністю розуміється інтегративна властивість майбутнього фахівця, що передбачає засвоєння ним існуючих у суспільстві правових цінностей, знань, умінь і навичок, професійно-особистісних якостей, які забезпечують його готовність до здійснення професійної діяльності на основі дотримання норм чинного законодавства. Водночас треба зазначити, що правова компетентність особистості має проявлятися не тільки у процесі здійснення професійної діяльності, а й в її повсякденному житті.

Під час проведення дослідження в нагоді були також висновки науковців щодо визначення структури та змісту правової компетентності. Зокрема, на думку В. Олійника, правова компетентність людини включає такі структурні компоненти:

- правову обізнаність як сукупності знань з проблем права (методологічні, нормативні, загальнотеоретичні, методичні, організаційно-технологічні тощо);
- правову спрямованість як сукупність ставлень до права, що зумовлює потребу особи постійно отримувати, розширювати арсенал освітніх засобів для розв'язання правових проблем;
- правову готовність як наявність в індивіда вмінь доцільного вирішення конкретних правових питань;
- здатність проявляти активну життєву позицію;
- усвідомлення і прийняття людиною правових цінностей, що знаходять своє відображення в реальному житті [11, с. 33].

У свою чергу, А. Маркова стверджує, що зазначений феномен включає в собі такі види правової компетентності:

- спеціально-правову (проявляється в оволодінні власне професійною діяльністю на основі правових норм, здатності проектувати свій подальший професійний розвиток у правовому просторі);
- соціально-правову (передбачає володіння фахівцем правовими прийомами професійного спілкування, прояву ним правової відповідальності за результати своєї професійної праці);
- особистісно-правову (володіння людиною прийомами особистісного правового самовираження, саморозвитку й самореалізації в межах обраної професії, прояв фахівцем готовності до професійного зростання на основі правових норм) [10].

В інших наукових працях [7; 9; 13; 14] зазначається, що процес формування правової компетентності майбутніх фахівців включає такі складові:

- особистісний (передбачає засвоєння студентами відповідних правових норм та цінностей, формування в особистості необхідних професійних якостей, розвиток відповідних мотивів та здатності до адекватного оцінювання результатів власної діяльності тощо);
- інформаційний (засвоєння майбутніми фахівцями необхідних для здійснення професійної діяльності правових знань, а також розуміння основних правових принципів, правил етикету, стандартів професійно-правової поведінки);
- діяльнісний (оволодіння студентами необхідними для виконання професійних функцій вміннями правового характеру, а також вміннями грамотно орієнтуватися в професійно-правовому середовищі).

У світлі цього в процесі здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців викладачі мають значну увагу приділяти вирішенню таких важливих у контексті порушеної проблеми завдань:

- забезпечення засвоєння студентами на гідному рівні правових знань як теоретичної основи і компонента їхньої правової компетентності;
- цілеспрямованого розвитку в майбутніх фахівців правових інтересів, правового мислення та свідомості, а також позитивного ставлення до правових норм та правової поведінки;
- формування в молодих людей знань та умінь щодо здійснення правової самоосвіти й забезпечення правомірної поведінки, потреби та вмінь постійно підвищувати рівень своєї правової компетентності;
- формування наукового правового світогляду і пов'язаних з ним особистісно-професійних якостей та властивостей: професійно-світоглядних (інтереси, потреби, погляди, цілі, ідеали у сфері професійно-правової діяльності, зацікавленість та активність у професійно-правовій підготовці); професійно-поведінкових (відповідальність, дотримання правових і морально-етичних норм, самостійність, ініціативність); особистісно-значущих (професійна спрямованість, правова активність, здатність до системного правового аналізу подій і ситуацій, оволодіння процедурою прийняття необхідних рішень, здатність до адекватної самооцінки, правової самоосвіти тощо).

Для успішного виконання вищевказаних завдань треба здійснювати системну правову просвіту майбутніх фахівців, залучати їх до здійснення правового аналізу й інтерпретації різних проблемних професійних ситуацій, моделювання різних варіантів їх розв'язання та прогнозування можливих наслідків прийнятих рішень на основі врахування різних систем правових цінностей та оцінок. Важливо також за допомогою використання відповідних методів і форм організації навчання студентів активізувати процес формування в них професійно значущих особистісних якостей, засвоєння ними правових цінностей, а також розвиток мотивів щодо підвищення рівня власної правової компетентності.

Отже, на підставі вищевикладеного можна підсумувати, що в сучасній вищій школі значну увагу треба приділяти формуванню правової компетентності майбутніх фахівців, бо цей процес сприяє переходу теоретичних знань в особистісний життєвий та професійний досвід кожної особистості. Зазначена

компетентність як інтегративний результат засвоєння студентами вищого навчального закладу відповідних правових знань, умінь, цінностей, професійно-особистісних якостей та властивостей насамперед проявляється в спроможності особистості ефективно виконувати свої професійні обов'язки в руслі правового поля. У подальшому планується проаналізувати особливості формування правової культури в майбутніх фахівців готельного господарства та туризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкин А. С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А. С. Белкин. – Екатеринбург, 2004. – 188 с.
2. Богданова І. М. Методика діагностики і формування професійної усталеності майбутніх учителів : навч. посіб. / І. М. Богданова, З. Н. Курлянд. – О. : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 1993. – 242 с.
3. Большая советская энциклопедия. – Т. 17. – 3-е изд. – М.: Сов.энцикл., 1978. – 634 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [за ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
5. Горбушина М. В. К вопросу формирования правовой компетентности в структуре профессиональной компетентности специалиста / М. В. Горбушина // Педагогические инновации в образовательных учреждениях региона : материалы VI рег. науч.-прак. конф. – Ульяновск : УИПКПРО, 2005. – С. 72–76.
6. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 942 с.
7. Іваній О. М. Структурно-змістова модель формування правової компетентності майбутнього вчителя у навчально-виховному процесі університету : автор. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. М. Іваній. – Харків, 2012. – 20 с.
8. Кейзеров Н. М. Политическая и правовая компетентность : методические проблемы / Н. М. Кейзеров. – М. : Юрид. лит., 1982. – 24 с.
9. Клочкова Д. М. Взаємозв'язок формування правової компетентності майбутнього вчителя з правовим вихованням особистості / Д. М. Клочкова, Н. М. Чернуха // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. – 2011. – № 12 (223). – С. 168-174.
10. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М, 1996. – 308 с.
11. Олійник В. В. Теоретичні передумови формування правової компетентності керівників навчальних закладів / В. В. Олійник // Освіта на Луганщині. – 2006. – № 2 (25). – С. 30-34.
12. Панова О. А. Формирование правовой компетентности педагогов современной школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. А. Панова. – М., 2003. – 156 с.
13. Приходько Ю. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. / Ю. Приходько, В. Юрченко. – К. : Каравела, 2012. – 328 с.
14. Ткачова Н. А. Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти : [монографія] / Н. А. Ткачова. – К., 1998. – 350 с.
15. Ткачук О. В. Соціально-правова компетентність : співвідношення наукових категорій / О. В. Ткачук. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tmpvd/2010_14_2/4.PDF.
16. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2008. – № 2. – С. 58–64.
17. Юрасюк Н. В. Формирование правовой компетентности менеджера на примере преподавания дисциплины «Правовое обеспечение деятельности менеджера организации» / Н. В. Юрасюк // Специалист. – 2010. – № 10. – С. 10.

УДК 37.013

Шапкина Н.М.
Київський національний лінгвістичний
університет

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРО ПЕРЕКЛАД І ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті аналізується стан досліджень проблем перекладу та історії його розвитку.

Ключові слова: переклад, історія перекладу.

Шапкина Н. *Историография исследований о переводе и профессиональной подготовке переводчиков.*

В статье анализируется состояние исследований проблем перевода и истории его развития.

Ключевые слова: перевод, история перевода.

Shapkina N. *Historiography of translation studies and training of translators.*

The article examines the state of research on translation problems and the history of its development.

Keywords: translation, history of translation.

Мова, як відомо, є найважливішим засобом людського спілкування, за допомогою якої люди обмінюються думками і досягають взаємного розуміння.

Спілкування людей за допомогою мови здійснюється у декількох формах але в основному – в усній і письмовій формі.

Якщо люди володіють однією мовою, то спілкування відбувається безпосередньо, однак, коли люди володіють різними мовами, безпосереднє спілкування стає вже неможливим.

У цьому випадку на допомогу приходять переклад, тобто – передача думок, почуттів і вражень засобами іншої мови.